

УДК 1: 37.01:316.74:316.7

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.16>

МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Й РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Тетяна Матусевич

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Інститут філософії та освітньої політики, кафедра соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна*

Авторка пропонує ґрунтовне філософське дослідження проблеми збереження культурної ідентичності іноземних студентів в умовах глобалізації, роблячи наголос на важливості гуманістичного підходу та критичного осмислення освітніх практик. Стаття розпочинається з огляду ключових викликів, які постають перед міжнародною освітньою спільнотою: міжкультурні непорозуміння, стандартизація навчальних програм і ризик «культурної експансії». У другій частині дослідження авторка висвітлює роль мовного чинника (зокрема, англійської як «*lingua franca*»), розглядаючи його з позицій можливостей і загроз. Показано, що універсальна мова може полегшити доступ до світових освітніх ресурсів і стимулювати академічні обміни. Водночас, через її домінування іноземні студенти можуть стикатися із занедбанням власної мовної та культурної спадщини. Окрему увагу приділено адаптації осіб, які змушені були залишити рідну країну через соціально-політичні потрясіння, та викликам переосмислення власного «Я» у новому середовищі. Подальший аналіз спирається на філософські концепції, що охоплюють проблематику постмодерністських підходів, «фатальних стратегій» інформаційного суспільства та освіти як простору формування демократичних цінностей. Авторка демонструє, як глобальний інформаційний простір може стати джерелом гібридних форм ідентичності та сприяти взаємному збагаченню культури, якщо уникати надмірної уніфікації та враховувати локальний контекст. Значна увага приділяється завданням сучасного педагога, який має володіти не лише професійними компетентностями, а й розвинутою філософською рефлексією. Насамкінець, стаття окреслює перспективи розвитку освіти на перетині локального й глобального. Авторка доводить, що гармонійне поєднання культурних традицій і універсальних тенденцій можливе лише за умови свідомої підтримки локальних практик, медіаграмотності та діалогічного підходу до викладання. Запропонована модель освіти, в якій шанобливе ставлення до різноманіття стає невід'ємною складовою освітніх процесів, допоможе створити мультикультурне середовище, у якому іноземні студенти не тільки набувають нових знань, але й зберігають власну ідентичність.

Ключові слова: культурна ідентичність, іноземні студенти, глобалізація, міжкультурна комунікація, філософія освіти, мовна інтеграція, постмодернізм.

Вступ. Сучасний глобалізований світ створює перед освітою нові виклики, зокрема пов'язані з масовою мобільністю студентів. Іноземні студенти, які прибувають до нових країн, змушені адаптуватися до незнайомих освітніх, культурних та соціальних умов. Водночас вони намагаються зберегти власну культурну ідентичність, унікальні практики й цінності, що є важливою частиною їхнього особистісного та академічного зростання. Разом з тим, глобальне поширення уніфікованих культурних продуктів і моделей поведінки посилює виклики, пов'язані з асиміляцією та втратою традиційних орієнтирів. Це стосується як власне студентів, так і навчальних закладів, які потребують адекватних методів взаємодії в багатокультурному середовищі. З одного боку, постає питання про розширення

світогляду через міжкультурний обмін, з іншого – про захист і розвиток локальних культурних традицій.

Саме в цьому контексті філософія освіти набуває особливої ваги, адже вона покликана глибше осмислити, як універсальні цінності та знання можуть поєднуватися з локальною специфікою. Завдяки філософській рефлексії стає можливим зрозуміти, чому формування відкритого, толерантного і водночас цілісного середовища в університетах є базовою передумовою для гармонійної інтеграції іноземних студентів у нове культурне поле.

У пропонованій статті розглядаються ключові питання збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації, аналізуються освітні стратегії, здатні сприяти успішній міжкультурній взаємодії, та визначаються філософські підходи до створення такого освітнього простору, де студенти з різних країн зможуть не лише отримувати якісні знання, а й реалізовувати себе як особистості із самобутньою культурною спадщиною.

Метою статті є аналіз основних викликів, які постають перед іноземними студентами в процесі збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації, та визначення ролі філософії освіти у формуванні освітнього простору, що сприяє успішній міжкультурній взаємодії і збагаченню культурного досвіду всіх учасників.

Виклад основного матеріалу. Починаючи аналіз із праці Д. Шевчука, варто підкреслити, що дослідник розглядає проблему культурної ідентичності крізь призму впливу глобалізації та процесів інтеграції. Він звертає увагу на особливу роль «глобальних культурних продуктів і змістів», які, за словами автора, «без сумніву, налаштовані на здійснення експансії. Можна припустити, це відбувається тому, що вони не ґрунтуються на традиційному культурному підґрунті, яке пов'язане із цінностями й смислами і задає певні рамки, а засновується в основному на технологіях, сценаріях та стратегіях. Останні, своєю чергою, прагнуть переконати людину прийняти “нові” цінності, пропонують стати більш модерною, раціональною тощо» [5, с. 11].

Таке «технологічне» вторгнення, що відокремлює культуру від її традиційної основи, уособлює ризик нівелювання локальних ідентичностей і заміни їх «єдиним стандартом» поведінки та цінностей. Це особливо актуально для іноземних студентів, які потрапляють у новий освітній простір і водночас перебувають під тиском різноманітних медійних та інформаційних впливів. Показово, що автор нагадує про вже відомі з історії приклади, коли «в історії культури ми вже мали приклади відкидання традицій і попереднього досвіду. Наприклад, традиційна культура критикувалася та відкидалася в епоху Просвітництва» [5, с. 14].

У ширшому сенсі, Шевчук наголошує на важливості збереження та переосмислення тих «глибинних механізмів у культурі», що формують ідентичність людей і колективів. Йдеться насамперед про «співвідношення універсального та локального, а також про функціонування культурної пам'яті та традицій. Усвідомлення важливості цих елементів культури дозволить подолати негативні наслідки впливу глобальних змістів та продуктів на буття локальних культур та культурну ідентичність їх носіїв» [5, с. 14].

На основі аналізу ідей Шевчука стає зрозумілим, що без глибинної поваги до локальних традицій та пам'яті, освітній простір може стати місцем пришвидженої асиміляції, втрати автентичних рис ідентичності і, зрештою, редукуватися до суто технократичної моделі з «універсальними» патернами поведінки. Натомість формування справді відкритого середовища передбачає усвідомлення взаємодії локального та глобального, критичний перегляд зовнішніх впливів і збереження культурних орієнтирів.

У контексті сучасної глобалізації доцільно зосередитися на ролі транснаціональної комунікації, яку докладно аналізують В. Бейкер і Ч. Санґіамчіт (2019) [6]. Їхні дослідження

демонструють, як використання англійської мови як міжнародної (English as a Lingua Franca) може стати потужним інструментом для подолання комунікаційних бар'єрів між різними етнічними та культурними групами. В університетському середовищі, де постійно зростає кількість іноземних студентів, зокрема тих, хто змушений переміщатися з однієї країни до іншої, універсальна мова-посередник спрощує створення спільного дискурсивного поля. Разом із тим, саме ця універсалізація часто не враховує специфіки локальних культурних контекстів та може сприяти поширенню моделей поведінки, які витісняють традиційні підходи до освіти та комунікації.

Погляд на цю проблему поглиблюється, коли враховувати обставини тих людей, які перебувають у новому соціокультурному середовищі не тільки добровільно, а й через вимушену міграцію. Як зазначають А. Олексієнко та ін. (2021), переосмислення ідентичності в таких ситуаціях стає складним багатофакторним процесом, що охоплює не тільки питання інтеграції в освітній простір, а й проблему збереження власних звичок, традицій і життєвих пріоритетів [9]. Культурна адаптація часто пов'язана з емоційною напругою, оскільки необхідність «вбудовуватися» в нову систему поведінкових норм і цінностей може вступати у суперечність із бажанням зберегти власну культурну спадщину. Це особливо відчутно серед іноземних студентів, які приїждять до навчальних закладів із чіткою метою здобути освіту світового рівня, але не завжди готові «жертвувати» своїми рідними традиціями чи життєвими ритуалами.

Варто зазначити, що «культурна експансія» проявляється не лише як результат мовної домінації або економічних переваг глобальних центрів впливу. Вона може бути пов'язана з формуванням «універсальних» (і водночас стандартизованих) освітніх форматів, де глобальні наративи стають домінантними, а локальний досвід розглядається як вторинний чи навіть «відсталий». У такому випадку спільноти, які володіють міцним традиційним підґрунтям, опиняються перед вибором: або повністю підлаштовуватися під глобальні норми, або зберігати певну «автономію» власної культурної пам'яті, ризикуючи залишитися в периферійній позиції. Для іноземних студентів цей вибір ще гостріший, адже вони водночас прагнуть стати повноцінними учасниками нового освітнього середовища й зберегти стійкий зв'язок зі своїм культурним корінням.

У світлі глобальних культурних сценаріїв подібна ситуація стає простором перманентної напруги між універсалізацією знань і локалізацією ідентичностей. З одного боку, англійська мова-посередник дає змогу відкривати ширші обрії для академічної діяльності, обміну досвідом і встановлення міжнародних контактів. З іншого – відсутність систематичної уваги до національно-культурних складових освіти посилює ризики нівелювання етнокультурного розмаїття й уніфікації життєвих сценаріїв. Тут своє слово має сказати філософія освіти, пропонуючи не просто технократичні рішення щодо навчальних програм, а й концептуальний підхід, що поєднає у собі визнання універсальних цінностей з повагою до локальних традицій. Тільки таким чином можна уникнути ситуації, коли студенти відчувають культурний «розрив» і втрачають унікальну спадщину, натомість отримуючи лише поверхневі глобалізовані шаблони.

Аналізуючи питання культурної ідентичності та міжкультурної взаємодії в освітньому середовищі, варто звернутися до ідей В. П. Андрущенка, викладених у масштабній монографії «Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття» [1]. Дослідник наголошує, що у процесі об'єднання європейського простору вчитель відіграє роль не лише транслятора знань, а й активного учасника формування спільних ціннісних орієнтирів. Згідно з його підходом, в умовах інтернаціоналізації освіти вчитель має бути посередником між локальною культурою та глобальними

тенденціями, сприяючи формуванню толерантного середовища і збереженню культурної самобутності учнів і студентів.

У цьому контексті визначальним стає уміння педагога інтегрувати універсальні принципи освіти з повагою до культурного розмаїття, яке приносять до аудиторії студенти з різних країн. Така «нова» роль учителя, як підкреслює В. П. Андрущенко, вимагає не тільки оновлення професійної підготовки, а й більш глибокого філософського розуміння процесів глобалізації та їхнього впливу на особистісне й культурне становлення молоді [1]. Відтак викладач стає своєрідним «медіатором», здатним гармонізувати взаємодію різних традицій і цінностей, водночас навчаючи студентів критичному сприйняттю тих глобальних культурних сценаріїв, які можуть нівелювати або підміняти локальну ідентичність. Такий підхід сприяє формуванню навчального середовища, в якому студенти різних національностей отримують не просто обсяг знань, а й досвід спільного пошуку й осмислення культурних сенсів, що стає важливим чинником їхнього особистісного розвитку.

У продовження розгляду впливу глобальних сценаріїв на освіту та культурну ідентичність доречно звернутися до ідей Жана Бодрійяра, викладених у праці «Фатальні стратегії» [3]. У центрі уваги філософа перебуває феномен симуляції, а також процеси, що призводять до знецінення та підміни «реальності» її цифровими або інформаційними аналогами. Це має безпосередній зв'язок із сучасною освітою, особливо коли йдеться про іноземних студентів, які активно користуються медіа та потрапляють у середовище, де реальні культурні практики можуть бути надмірно заступлені віртуальними моделями.

На думку Ж. Бодрійяра, «фатальні стратегії» глобального інформаційного простору полягають у створенні таких образів і сценаріїв, які маскують відсутність чи занепад автентичної культурної складової. В академічному середовищі це може виявлятися у формуванні «універсалізованих» освітніх продуктів (онлайн-курси, міжнародні рейтинги, універсальні методи навчання), що нібито пропонують однаково валідний досвід для будь-якої точки світу. Такі стандартизовані підходи можуть загрожувати якості міжкультурної комунікації, адже вони нерідко ігнорують локальні специфіки й не враховують повноцінний культурний бекграунд студентів.

При цьому Бодрійяр також звертає увагу на те, що процеси симуляції та маскування реальності з часом стають невіддільною частиною суспільного буття. В освітньому вимірі це може означати поглиблення розриву між офіційно декларованими цінностями (наприклад, толерантність, відкрита комунікація) та реальними практиками (культурна ізоляція, упередження, поверхова інтеграція). У підсумку, іноземні студенти ризикують опинитися в ситуації, коли їм пропонують «глобалізований» пакет знань, який красиво звучить, але часто не розкриває сутності локальних культурних традицій і не стимулює справжнього діалогу.

Отже, з погляду «фатальних стратегій» [3], для системи освіти важливо не піддатися ілюзії цілковитої уніфікації, яку проголошує глобалізований інформаційний простір. Навпаки, необхідно шукати баланс між можливостями універсальних технологій, здатних полегшити взаємодію студентів і викладачів, і критичним осмисленням локальних культурних практик, без яких індивідуальна й колективна ідентичність можуть втратити свою автентичність.

Звертаючись до філософських засад постмодернізму в освіті, що їх висвітлює О. Базалук у статті «Постмодернізм: філософія освіти» [2], слід відзначити, що ключовим принципом постмодерністського підходу є відхід від універсальних істин і визнання множинності та фрагментарності знання. Освіта в такому контексті перестає бути інструментом трансляції стабільних догм і норм, натомість стає простором, де різні наративи співіснують і взаємодоповнюються. Для іноземних студентів, які постійно балансують

між власною культурною ідентичністю та необхідністю інтегруватися в нове середовище, такий підхід може бути надзвичайно корисним. Адже постмодерністська парадигма відкриває можливість цінувати індивідуальну історію й культурні корені кожного учасника освітнього процесу, уникаючи нав'язливої уніфікації.

Згідно з твердженнями О. Базалука, постмодернізм в освіті передбачає формування критичного мислення, культивування здатності ставити під сумнів усталені норми і сприяти творчому переосмисленню інформації [2]. У випадку іноземних студентів це має особливе значення, оскільки дає їм свободу зберігати й розвивати елементи власної культури, збагачуючи при цьому загальне академічне середовище новими сенсами й традиціями. Постмодерністська відкритість до різноманітних перспектив забезпечує передумови для створення демократичного дискурсу, де кожний учасник може озвучити свій досвід без страху бути витісненим чи «розчиненим» у домінантній культурі.

Постмодерністський вимір освіти, який пропонує О. Базалук, може стати підґрунтям для формування інклюзивних практик навчання, що цінують культурне розмаїття та стимулюють вироблення нових форматів комунікації. У протиставленні «культурній експансії» та уніфікації, характерній для деяких глобалізаційних процесів, постмодернізм робить акцент на багатовекторному підході. Він уможливує не лише інтеграцію іноземних студентів у освітнє середовище, а й взаємозбагачення всіх учасників процесу, які отримують нагоду краще усвідомити цінність різноманіття та відкрито взаємодіяти з інакшістю.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. У підсумку можна зауважити, що збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації є не просто питанням індивідуального вибору студента, а радше складним процесом, у якому переплітаються економічні, політичні та культурно-ціннісні чинники. В університетському середовищі це особливо помітно, адже більшість студентів, які приїждять з інших країн, потрапляють у новий простір з різними традиціями та освітніми підходами. Виникає проблема гармонізації власної ідентичності зі змінами, які приносить глобалізація, і тут постає завдання знайти баланс між адаптацією та збереженням автентичних рис.

Досвід іноземних студентів демонструє, що університети мають ставати не просто місцями накопичення знань, а й «культурними хабами», де можливе вільне вираження різних традицій і цінностей. Сучасне інформаційне середовище значно прискорює процеси обміну ідеями, проте воно ж може сприяти формуванню глобальних шаблонів поведінки, котрі не враховують локальні специфіки. Саме тому важливо усвідомлено створювати умови, в яких кожна культура буде представлена як рівноправна, а студенти з різним соціокультурним бекграундом зможуть взаємодіяти й навчатися один у одного.

У цьому контексті філософія освіти виявляється фундаментальним інструментом, що допомагає осмислити, яким чином глобальні процеси можуть поєднуватися зі збереженням локальних традицій. Критичне мислення, медіаграмотність і відкритість до діалогу стають базовими компетентностями сучасного студента. Слід підкреслити, що інклюзивні підходи до навчання й виховання сприяють не лише індивідуальній інтеграції тих, хто приїхав з інших країн, а й загальному зростанню культури толерантності та взаємної поваги.

Попри зусилля, які сьогодні докладаються у цій сфері, залишаються виклики, пов'язані з надмірною стандартизацією освітніх програм, «уніфікацією» цінностей та ризиками втрати культурного різноманіття. Саме тому важливо поглиблювати дослідження щодо того, як університети можуть зберегти свою «локальну» складову, водночас залишаючись відкритими для обміну й міжнародного співробітництва. Така інтеграція світового та локального є базовою умовою для формування повноцінного мультикультурного освітнього середовища.

Перспективи подальших пошуків полягають у розробленні конкретних методик та освітніх практик, що сприяли б органічному поєднанню локального та глобального, а також у розширенні міждисциплінарних досліджень, які враховують як соціологічні, так і психологічні аспекти адаптації студентів. Водночас перспективним напрямом є розгляд питання цифрової інтеграції й опрацювання моделей, котрі допомагають ефективно використовувати можливості новітніх технологій, не спричиняючи при цьому культурного відторгнення чи витіснення традиційних цінностей. Це дасть змогу в майбутньому сформувати більш цілісне освітнє середовище, де глобальні тенденції гармонійно співіснують із культурною самобутністю кожної особистості.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.П. *Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття*. К.: Знання України, 2011. 1099 с.
2. Базалук О.О. Постмодернізм: філософія освіти. *Future Human Image*, 2015, № 2(5), С. 9–22.
3. Бодрійяр Ж. *Фатальні стратегії*. Львів: Кальварія, 2010. 192 с.
4. Скальська Д. М., Гривнак Б. Л., Ілюк Т. Ю. Філософська герменевтика як стратегічний напрям нових досліджень. In *The 15th International scientific and practical conference "New knowledge: strategies and technologies for teaching young people"* (April 16–19, 2024) Lisbon, Portugal. International Science Group. 2024. 314 p. (p. 239).
5. Шевчук Д. Культурна ідентичність і глобалізація. *Наукові записки. Серія "Культурологія"*, 2010, С. 4–15.
6. Baker W., Sangiamchit C. Transcultural communication: Language, communication and culture through English as a lingua franca in a social network community. *Language and Intercultural Communication*, 2019, 12(6), pp. 471–487. <https://doi.org/10.1080/14708477.2019.1606230>
7. Christensen I., Kolesnyk L. D., Adwan S., Matuskevych T. Future Teachers Conceptualizing Democracy in Pre-war Ukraine, in Palestine, and Norway: Five Dimensions and the "wikied" Democracy Conceptions. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, 2024, 8(3), pp. 1–22. <https://doi.org/10.7577/njcie.5665>
8. Matuskevych T., Romero M., Strutynska O. Citizenship, Censorship, and Democracy in the Age of Artificial Intelligence. In *Creative Applications of Artificial Intelligence in Education* (pp. 57–71), 2024, Cham: Springer Nature Switzerland, pp. 57–71.
9. Oleksiyenko A., Terepyshchyi S., Gomilko O., Svyrydenko D. 'What do you mean, you are a refugee in your own country?': Displaced scholars and identities in embattled Ukraine. *European Journal of Higher Education*, 2021, Vol. 11(2), pp. 101–118.
10. Svyrydenko D., Terepyshchyi S. Media Literacy and Social Responsibility of Educators in the Conditions of Information War: The Problem Statement. *Studia Warmińskie*, 2020, T. 57. pp. 75–83.

INTERCULTURAL INTERACTION AND PRESERVATION OF CULTURAL IDENTITY OF INTERNATIONAL STUDENTS: CHALLENGES OF GLOBALIZATION AND THE ROLE OF PHILOSOPHY OF EDUCATION

Tetyana Matusevych

*Dragomanov Ukrainian State University,
Institute of Philosophy and Educational Policy, Department of Social Philosophy,
Philosophy of Education and Educational Policy
Pirogova St., 9, 01601, Kyiv, Ukraine*

The author offers a thorough philosophical study of the problem of preserving the cultural identity of international students in the context of globalization, emphasizing the importance of a humanistic approach and critical reflection on educational practices. The article begins with an overview of the international educational community's key challenges: intercultural misunderstandings, standardization of curricula, and the risk of «cultural expansion.» In the second part of the study, the author highlights the role of the language factor (mainly English as a «lingua franca»), considering it from the standpoint of opportunities and threats. It is shown that a universal language can facilitate access to global educational resources and stimulate academic exchanges. At the same time, due to its dominance, international students may face neglect of their own linguistic and cultural heritage. Special attention is paid to the adaptation of individuals forced to leave their native country due to socio-political upheavals and the challenges of rethinking their own «I» in a new environment. Further analysis is based on philosophical concepts covering the issues of postmodern approaches, «fatal strategies» of the information society, and education as a space for forming democratic values. The author demonstrates how the global information space can become a source of hybrid forms of identity and contribute to the mutual enrichment of culture if excessive unification is avoided and the local context is considered. Considerable attention is paid to the tasks of a modern teacher, who must possess professional competencies and developed philosophical reflection. Finally, the article outlines the prospects for developing education at the local and global intersections. The author argues that a harmonious combination of cultural traditions and universal trends is possible only with the conscious support of local practices, media literacy, and a dialogical approach to teaching. The proposed model of education, in which a respectful attitude towards diversity becomes an integral part of educational processes, will help create a multicultural environment in which international students acquire new knowledge and preserve their own identity.

Key words: cultural identity, international students, globalization, intercultural communication, philosophy of education, language integration, postmodernism.